

.. כי בתחבולות תעשה לך מלחמה

מתרחשים בתכיפות, קטן הוא הסיכוי לתקן טעות באסטר-טגיה תוך כדי לחימה או אחריה. לכן העקרונות חייבים להיות כאלה שאפשר יהיה להספיק ולתקן את מהלכי-הכוחות בעוד הם נלחמים. אף שאיננו דנים במלחמה גרעינית, אלא במלחמה שמרכיביה הם המנוע, חומרי-הנפץ הקונבנציונלי ואלקטרוניקה. מחייב הנושא עיון מעמיק.

אנחנו ומדינות ערב

מצב המלחמה בינינו לבין רוב מדינות ערב, נמשך. רק המתח משתנה. אין כאן מעבר משלום למלחמה או להפך, אלא רק מעברים ממלחמה לרגיעה ולהפך — ומעבר כזה עשוי להתרחש במפתיע.

דעתן של מעצמות-העל, הבוחשות בענייני האיזור ומבקשות לתווך בין הצדדים, נתונה לבעיה מורכבת: כיצד לא להיגרר לעימות ביניהן; כיצד למנוע שהלחימה המקומית לא תקנה יתרון למעצמה היריבה; ומי מהן תהא זו שתפיק תועלת מהתיווך.

אך לא זו היא הבעיה שלנו. מצבנו הרי שונה; בנסיבות הקיימות אין אנו חופשיים לבחור אם להילחם אם לאו. לנו אין ברירה.

אם ישאל אורח למטרותיה של מדיניות הביטחון שלנו, ייענה, שעליה להבטיח למדינה קיום חופשי מכל איום ואימה, קיום של כבוד ורווחה. אם קם מישהו ומאיים על אלה — חייבת מדיניות-הביטחון לורדא קיומו של כוח היכול ומוכן להילחם נגד כל המאיים עלינו; ואם יפרצו פעולות איבה עליה להפעיל כוח זה במהירות ובמינימום אבידות להבטחת קיומנו, ואת האויב שניצב בדרך יש להכריע. הבסת צבא האויב היא רק אחד האמצעים לשבירת רצון האויב להילחם בנו. ואנו הרי חפצים לשבור את רצון האויב להילחם.

על מדיניות הביטחון להכתיב מהי המטרה אותה חפצים להשיג במלחמה, ועוד טרם שנורו היריות הראשונות עליה להכתיב את האסטרטגיה, ואת דרך הגשמתה על-פי עקרונות המלחמה. מערכות אמצעי הלחימה ושיטות הפעלתן בקרב הן הכוח, המופעל להסב נזק לאויב, אך אין הן מופעלות לגרום נזק-לשמו. אלא עד כדי השגת מטרה — הכרעת האויב על-ידי שבירת רצונו להילחם.

מצרים, למשל, פתחה במלחמת ההתשה, כי העריכה שלבני-אדם „הס” סבילות, וברגע שאפקט ההתשה יעבור את ה„הס” האמור נישבר או נברח. אולם במאבק שהתנהל בין המצרים לבינינו כוחנו עמד לנו ואילו המצרי היה זה שנשבר בפני מכת-הנגד שלנו. מתקפת ההתשה המצרית נתגלתה חרב פיפיות.

האסימטריה ביחסי-הכוחות

יש ונקלעים לעתים למצב שאינו שלום ואינו מלחמה — אלא לוחמות. האיום ההדדי קיים אך אין יורים מפני שלא כדאי

רבי-אלוף (מיל') חיים לסקוב

גם אלה הדבקים בעקרונות המלחמה המקובלים מודים שפרט לעקרון „הדבקות במטרה” כל האחרים הם יותר בגדר שיטות מאשר עקרונות. גם אלה המסרבים לקבל את המונח „שיטות” בהקשר זה, מעדיפים לראותן כמוריד-דרך לפעולה יותר מאשר כעקרונות.

אף גפוליאון סבור היה כי לא העקרונות הם העיקר, יעצתו היתה „הפוך והפוך במערכות אלכסנדר מוקדון, חניבעל, הנסיך אויגין ושאר גדולי המצביאים — ויהיו לך לדגם. זאת הדרך היחידה להיות מפקד גדול ואדון ליסודות המלחמה.”

התנאים הבסיסיים של המלחמה משתנים בקצב מהיר והוכחה מובהקת לכך היא התקופה שהתלה במלחמת ששת-הימים. פנים רבות היו למלחמה — ממלחמת-שריון ועד למלחמת ההתשה ולמערכה נגד המחבלים, וסופה של המלחמה מי ישרנו.

לכן מן הראוי לבחון את הקרוי „עקרונות המלחמה”, אשר משמשים ביטוי לאסטרטגיה. בשל כך שהשינויים בזירה

כוחות רבים. השפעת המכשולים קטנה, התלות במזג-אוויר וראות קטנה גם היא. משך הביצוע נהיה קצר; אך גדל משך ההכנות הדרושות לפעולה וגם קצב הלחימה גבר, וילך ויגבר. לא כל כלי-הנשק ומערכות-הנשק אשר יופעלו במלחמת-הכרעה ינוסו לפני-כן בשדה-קרב כלשהו. כל אשר יופעל במל-חמה העתידה חייב להיות מוכן לפעולה לפני פרוץ פעולות האיבה.

למהירות בה תושג המטרה תהא במצב זה חשיבות מכרעת. תכונות-פיקוד כגון: החלטיות ודבקות במטרה למרות הפרעות האויב, אומץ לב מוראלי להילחם על-אף האבידות הכבדות הכושר לבחור בשיטה ובמערכת שעשויות להשיג את ההכרעה השלמה — כל אלה יידרשו בעתיד ביתר קיצוניות מאשר בעבר.

לירות; במסיבות מסוימות נוצרת מעין יציבות, שגם הרוצה להפר אותה יודע שלא כדאי לו לעשות כן. מצב כזה מכונה אסימטריה ביחסי-הכוחות. דווקא האסימטריה, הנובעת מיתרוננו של אחד הצדדים על היריב, יוצרת יציבות, אשר לשום צד לא כדאי להפרה. זהו מצב הקיים כיום, לדעתי, בינינו לבין מדינות ערב. האויב מאיים אמנם, אבל נרתע מלפתוח באש. אילו נוצר מצב של שוויון כוחות, היתה יציבות זו מתערערת והמצרים היו יוצאים לתקוף אותנו.

מתי מופרת האסימטריה ולאחד הצדדים כדאי לקום ולתקוף? תופעה זו מתרחשת כאשר כושר ההגנה של אחד הצדדים מתחיל לפגר אחר כושר ההתקפה של היריב. תהליך זה אינו פשוט כלל ועיקר.

פעיל וסביל

בהגנה מוכרות שתי תפיסות — הגנה פעילה, והגנה סבילה. על ההגנה הפעילה לירט את הכוח המוביל של האויב — ביבשה, באויר או בים — ולמנוע ממנו להגיע אל איזור המטרות בהן מבקש האויב לפגוע. מטרת ההגנה הסבילה להקטין את הנזק שייגרם על-ידי אותם כוחות אשר יצליחו לחדור ויגיעו אל המטרות או סמוך אליהן.

הכוח שהולם מבחינה ארגונית את שינוי המצבים הוא כוח-היבשה מחד-גיסא וחיל-האוויר מאידך גיסא — הן בהתקפה והן בהגנה. בחיל-האוויר קיים מפציץ לפעולה התקפית, ומטוס היירוט להגנה רב-גונית על כוחות היבשה. בין שני קצוות אלה של התקפה והגנה קיים הכוח הימי.

אולם חלוקה סכמטית זאת לפעולה פעילה וסבילה אינה יפה לכל המקרים. במצבים מסוימים ראוי להפעיל תפיסה נוספת: „הבא להורגך — השכם להורגו“; כלומר יש לנקוט הגנה על-ידי פעולה התקפית. תפיסה זו משלבת בה, הלכה למעשה, את עיקרי שתי הגישות המקובלות שהוזכרו. היא נשענת על הבסיס המוצק, אשר למרות פעולות האויב יקנה חופש פעולה לכוחות היבשה, האוויר והים שלנו.

כוח מגן הדוגל בתפיסה שלישית זו יש לכלול את הכוח שיתקוף את האויב, ויהיו פעולות האויב או תגובתו אשר יהיו. זהו גרעין הכוח המרתיע, התופך לכוח תכליתי מייד עם פרוץ פעולות האיבה. עדיף, כמובן, להרתיע את האויב ולמנוע אותו מלנקוט בפעולות איבה. אבל אם הוא יתקוף למרות שהאסימטריה ביחסי הכוחות היא לרעתו, יופעל אותו כוח נגדו. הרי זה כאילו אמרנו לו — „ראה, אנו לא מתחילים, אבל אם אתה תתחיל סופך יהיה מר“. יש להפעיל את הכוח נגד נקודה פגיעה — עקב-אכילס של האויב — כדי להביא להכרעה; הפעלת הכוח נגד הנקודה החזקה של האויב לא תשיג את המטרה.

זמן ומרחב

ההתפתחויות הטכנולוגיות — המנוע, הטיל, המסוק והאלקטרוניקה — שינו את חישובי הזמן והמרחב לגבי סוגי

חופש תנועה

מדברים רבות על העליונות באויר. אולם, חופש התנועה יהא מונח נכון יותר מן המונח עליונות באויר. בעוד אשר קיום חופש תנועה לכוחותינו ומניעת חופש תנועה מהאויב הוא מצב, הרי השגת חופש תנועה באויר היא תהליך; לכן על כל הכוחות לתקוף את האויב בעת ובעונה אחת, ליטול את היוזמה ולהחזיק בה כדי למנוע מהאויב ליטול את היוזמה ולהקנות לעצמו יתרון. היוזמה והיתרון אינם נחלתו הבלעדית של צד אחד ולכן יש לשאוף להשיגם ולשמור עליהם על-ידי לחימה בים, ביבשה ובאוויר.

יש מטרות — נקודות התורפה של האויב — שפגיעה בהן, ולו גם פעם אחת בלבד, זיה להשפיע על רצון האויב להילחם ועל שיקוליו בדבר הכדאיות להמשיך ולהילחם. נסיון מלחמת-העולם השנייה מלמד שהתקפה אורית לבדה, אפילו היא מוחצת אינה מביאה לשינוי התנהגות האוכלוסייה. יש להניח שגם העם המצרי — בעל המשמעת הסבילה — לא יוכרע על-ידי התקפות אויר בלבד.

האתראה

התגוננות פעילה, או התגוננות על-ידי תקיפה, לא תהיה שלמה ללא מערכת אתראה מתוחכמת, שהיא תנאי הכרחי לשתי תפיסות המגן גם יחד. באתראה יעילה תלוי כושרם של הכוחות להיכנס לפעולה במועד הנכון. המידע המושג על-ידי קובע מה וכמה יושקע באמצעי ההתגוננות השונים, הסבילים והפעילים. מערכת האתראה חייבת להניח משך זמן רב ככל האפשר לביצוע הכנות ולהשלמתן (לעתים הכנות אלו עצמן מניעות את האויב לשנות את כוונותיו). על האתראה להיות אמינה במידה כזו שהכוח אשר תוטל עליו משימת ההגנה העיקרית על-ידי תקיפה, יוכל לפעול כדרוש, על-אף פעולות האויב. מערכת האתראה מחייבת שליטה מעולה כדי למנוע אתראת-שוא מטעה. מובן, כי משך אתראה קצר מחייב כוונות גבוהה

יותר, כושר ספיגת אבידות רב יותר, ואבטחה רבה יותר של אותו גרעין-כוח, אשר בחופש הפעולה שלו תלויה תפיסת ההגנה על-ידי ההתקפה. שיקולי זמן ומרחב הצטמקו בימינו עד כדי כך שאתראה מוקדמת ככל האפשר חיונית ביותר. ככל שתקטן ההפתעה — יקטן מספר האבידות, הן בקרב הכוחות הלוחמים והן באוכלוסייה האזרחית.

סיכום

מלחמת ששת-הימים והמשכה הבהירו את התנאים בהם נצטרך להיבחן בכל פעם מחדש. דבקות בעקרונות המלחמה המיושנים לא תשרת אותנו יותר. העיקרון הראשון עליו יש לשמור הוא „הדבקות במטרה“. העיקרון השני הוא: בצע את השלב המכריע של המל-

חמה מייד עם פרוץ פעולות האיבה, כלומר: השג קודם כל חופש תנועה, שהוא היעד הראשון. התכניות חייבות להיות מוכנות מראש ועליהן להיות גמישות וניתנות לביצוע מייד, במהירות וביעילות, על-ידי כוחות שיהיו בהישג-יד. המעבר מרגיעה או מאי-לחימה למלחמה יהיה פתאומי ומהיר, ולא יהיה זמן לאמן כוחות תוך כדי הלחימה. לעולם לא יספיק הכסף כדי להצטייד בכל הרצוי, והכרחי על-כן לתת עדיפויות לכל הדרוש להפעלה מיידית ומתמדת של הכוח. כל מה שאינו ניתן להפעלה — אינו דרוש.

העיקרון השלישי הוא: יש לשאוף להשיג את מטרת הלחימה באויר — חופש פעולה כולל, ואת מטרת המלחמה ביבשה ובים — מניעה של חדירת כוחות אויב, בעת ובעונה אחת. שהרי יתכן מצב בו יושג חופש תנועה, אך בינתיים ישיגו כוחות היבשה והים של האויב יתרון על-ידי התקדמותם. העיקרון הרביעי הוא: הכוח צריך להיות מאורגן, מצויד ופרוס לספוג את מכות האויב; אך עליו להיות חופשי, למרות הפרעות האויב, להפעיל כוחות-משנה בקשת רחבה ביותר של פעולות צבאיות.

הפתעה (סוף מעמוד 5)

מסתכנים — אך אין הם מהמרים. יתכן כי יסוד ההימור הוא זה המבחין בין תכססנות להפתעה, וישנם מפקדים הוונחחים את עקרון ההפתעה בשל כך שלא הצליחו להבחין אבחנה זו. על תכנית הבנויה על הפתעה להמעיט את הסיכונים במבצע — ולא להגדילם. בנסותו להפתיע, עשוי מפקד לשגות ולהכשיל את תכניתו, אך בה במידה הוא עשוי להיתפס לאותן שגיאות בהתעלמו מעקרון ההפתעה. במבצעי הפתעה קיים הסיכון המיו-חד בכך, שיש לשמור על סודיות עד לקיצוניות במניעת פרטים חיוניים מן הפקודים. קרוב לוודאי כי מהירות בתכנון ובהוצאה אל הפועל חשובה יותר במבצעי הפתעה מאשר בפתרונות מקור-בלים. קיימת אף הסכנה שבהסתמכות-יתר על היתרון הפסיכו-לוגי שבהפתעה, במחשבה כי זו תביא את הניצחון בלא שיהא צורך להילחם. אולם, כפי שאומר גנרל ארפורט „אם אפשרות הפתעה נתונה בספק, כי אז האפשרות לניצחון מכריע צריכה אף היא להיות מוטלת בספק באותה מידה“.

אפשר לומר בביטחון דבר אחד: ניסיון להשתמש בהפתעה כדי לפתור בעיות טקטיות ואסטרטגיות יעשה אותן לבעיות מענ-יינות יותר. השגת הפתעה תעשה את הנצחונות למכריעים יותר.

אדם וטוס“, מעיר קולונל אוליבר לימן ספולדינג במחקרו על הלוחמה העתיקה. לפיכך יכולים אנו לומר, כי הפתעה אי-יבנה את שלושת האלמנטים המכריעים של ניצחון קלאסי זה: השימוש הראשון בעתודה אמיתית, התכנית הטקטית הבלתי צפויה, והשימוש הראשון במרדף שיטתי.

יש להבדיל בין הפתעה ותכססנות; ומפקדים נוטים להזניח את עקרון הפתעה בתכנונם בשל כך שאין הם מצליחים לעשות אבחנה זו. המילה תכססנות קשורה אך בעקיפין למילה אסטר-טגיה. זו האחרונה מוגדרת כ„מדע ואמנות הפיקוד הצבאי“, בעוד אשר תכססנות פירושה „מזימה או תחבולה במלחמה כדי להזנות את האויב“. הפתעה נובעת מיישום ישיר של כל תכונות המנהיגות של המפקד, ולא רק ערמומיותו. אם גואש הוא יהיו למנהיג סיבות רבות יותר להיעשות ערמומי, אולם בכל מקרה אחר עליו להימנע מלעסוק אישית בפרטי ההונאה הצבאית: התחבולה, התמרון ותכנית ההסתה.

מחקרים פופולריים על נושאים צבאיים נוטים לכתוב על „הימורים“ שמהמרים מפקדים כדי להצליח. מפקדים גדולים